

2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11. Дата оновлення: 03.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п#Text> (дата звернення: 25.05.2023).

3. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733. Дата оновлення: 25.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.05.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-106>

Яромій І.В.

кандидат юридичних наук

МОДЕЛЬ СУЧАСНОЇ МИТНИЦІ

Митниця, як ключовий інститут державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки, наповненні бюджету та сприянні міжнародній торгівлі. В умовах глобалізації та інтеграції України до світової економічної системи, ефективність функціонування митниці стає визначальним фактором для залучення інвестицій, розвитку експорту та покращення бізнес-клімату.

Варто відмітити, що про наміри створення багатофункціональної, конкурентоспроможної, ефективно управляємої митної служби, прирівняної до найбільш сучасних моделей митниць світу Державною митною службою України було заявлено більше 10 років назад під час презентації в Брюсселі, про що йшлося у Концепції модернізації та розвитку митної служби України до 2011 р. [1].

Світові моделі побудови митних органів були предметом дослідження Л.М. Дорофєєвої у монографії «Європейський вектор розвитку української митниці» (зокрема, митні адміністрації Австрії, Бельгії, Болгарії, Великої Британії, Греції, Данії, Естонії, Ірландії, Іспанії, Італії, Республіки Кіпр, Латвії, Литви, Люксембургу, Мальти, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщини, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чеської Республіки, Швеції) [2, с. 3]. Як правило при розкритті моделі побудови митних органів йшлося про відомчу підпорядкованість, координацію та особливості діяльності центральних митних органів. Так, до прикладу

центральні митні установи в Чехословаччині були підпорядковані Міністерству зовнішньої торгівлі, в Угорщині, Болгарії і Румунії – Міністерству фінансів, у Польщі та Югославії митна служба свою діяльність. Митні системи країн Центральної та Східної Європи, що утворилися до цього часу, є логічним наслідком зміни зовнішньоекономічної та її складової – митної політики, яка відбулась на рубежі 1990-х рр. Новими пріоритетами стали створення відкритої економіки, швидке входження до світового господарства, інтеграція з Європейським Союзом [3; 2, с 95]. Сучасна модель митниці повинна відповідати викликам часу, бути прозорою, ефективною та позбавленою корупційних ризиків.

Актуальність аналізу сучасної моделі митниці України зумовлена кількома чинниками. По-перше, триваюча повномасштабна війна значно змінила логістичні ланцюги та акцентувала увагу на потребі у швидких та безпечних митних процедурах, особливо для критичного імпорту та гуманітарних вантажів. По-друге, прагнення України до вступу в Європейський Союз вимагає гармонізації національного митного законодавства та практик з нормами ЄС, що є однією з ключових вимог. У ході модернізації українських митних органів достатньо велика увага має приділятися вивченню досвіду інших країн, його критичному аналізу та адаптованому використанню, а вибір європейського вектора розвитку нашої країни змушує особливо уважно досліджувати моделі організації та управління митними адміністраціями в країнах – учасниках ЄС [2, с.95].

По-третє, цифровізація та впровадження інноваційних технологій, таких як електронне декларування та системи управління ризиками, набули особливого значення для підвищення ефективності та боротьби з контрабандою.

Незважаючи на певні кроки у реформуванні, на даний час митниця все ще зіштовхується із низкою системних проблем, серед яких корупція, що підриває довіру бізнесу та громадян до державних інституцій; низька заробітна плата; недостатня прозорість прийняття рішень та наявність "людського фактора" створювали сприятливе середовище для зловживань. Другою значною проблемою є недосконалість законодавчої бази та її постійні зміни, що призводить до правової невизначеності та ускладнення ведення бізнесу.

Ще однією проблемою залишалася недостатня технічна оснащеність та автоматизація процесів. Хоча у напрямку цифровізації зроблені значні кроки, багато процедур все ще вимагають значного ручного втручання, що збільшує час митного оформлення та створює можливості для корупції. Крім того, спостерігається значна плинність кадрів, особливо досвідчених спеціалістів, що негативно позначається на інституційній спроможності митниць та рівні кваліфікації персоналу. Передбачається,

що упровадження ІТ-інструментів у роботу Держмитслужби наблизить митні практики до європейських стандартів [4].

Наразі не визначено, що мається на увазі під терміном «сучасна модель митниці», хоча він часто використовується в означеній сфері. Так, до прикладу В.В. Слободян розкриваючи тему переваг та недоліків моделі організації митної служби України за роки незалежності відмічає, що протягом багатьох років випробувано декілька моделей організації митної служби, які мали як свої переваги, так і недоліки. Фактично в суто змістовному плані під час побудови митної системи Україна пройшла шлях

від французької до британської моделі. З огляду на що автор приходить до висновку, що створення нових структур на залишках пострадянського підходу до управління не може принести позитивних результатів, а робота реформованої системи має будуватися на таких засадах як: автоматизація процесів і уникнення суб'єктивного фактору; не інвазійний контроль над ввізним напрямом роботи; створення ефективної системи аналізу ризиків; створення єдиного порталу дозвільних документів, що забезпечить швидкий обмін інформацією між державними органами; забезпечення обміну інформацією з компетентними органами зарубіжних країн [5].

Використовуючи термін "модель сучасної митниці" як комплексний підхід до організації та функціонування митної служби, який відповідає викликам глобалізованого світу, технологічному прогресу та потребам міжнародної торгівлі. В даному випадку ним охоплено не тільки оновлення окремих елементів, а й цілісна трансформація, спрямована на підвищення ефективності, прозорості та безпеки митних операцій.

Ключові характеристики сучасної моделі митниці включають: 1) цифровізацію та автоматизацію (в тому числі електронне декларування, "єдине вікно" для взаємодії з усіма державними органами, системи аналізу даних та штучного інтелекту для виявлення ризиків); 2) управління ризиками шляхом переходу від тотального контролю до вибіркового, заснованого на аналізі ризиків за для зосередження ресурсів на високоризикових операціях; 3) спрощення та гармонізація митних процедур для зменшення часу та витрат на оформлення товарів (в тому числі впровадження рекомендацій Всесвітньої митної організації, розвиток програм для уповноважених економічних операторів (УЕО)); 4) прозорість та доброчесність; 5) збереження ключової ролі митниці у забезпеченні національної безпеки, боротьбі з контрабандою, тероризмом, відмиванням коштів та захисті інтелектуальної власності, навколишнього середовища та здоров'я громадян; 6) активна взаємодія з митними службами інших країн, обмін інформацією, спільні операції та гармонізація процедур для ефективного управління транскордонними потоками товарів; 7) розвиток партнерських відносин з бізнесом, надання консультацій, оперативне

вирішення проблем та зворотний зв'язок для постійного вдосконалення сервісів; 8) високий рівень кваліфікації, компетентності та етичної поведінки митників, що досягається через постійне навчання, розвиток та справедливую систему мотивації.

Таким чином, сучасна модель митниці – це не статична структура, а динамічна система, що постійно адаптується до змін у світовій торгівлі, технологіях та геополітичній ситуації, з метою ефективного виконання своїх функцій з контролю, сприяння торгівлі та захисту національних інтересів.

Висновки. На даний час українська митниця знаходиться на етапі трансформації, але її сучасна модель все ще потребує значних удосконалень. Вже зроблені певні кроки у напрямку цифровізації та спрощення процедур, зокрема, через впровадження "єдиного вікна" та розширення використання електронних сервісів. Однак, повноцінне функціонування сучасної митниці, яка відповідає європейським стандартам, ще не досягнуто.

Ключовими викликами залишалися подолання корупції, забезпечення прозорості та підзвітності, а також повноцінне впровадження системних рішень, що мінімізують людський фактор. Важливою є імплементація кращих європейських практик та подальша гармонізація законодавства з *acquis communautaire*. Без цих фундаментальних змін Україна ризикуватиме залишатися привабливою для тіньових схем та відставатиме у процесах євроінтеграції.

Для подальшого розвитку та вдосконалення сучасної моделі митниці України пропонується ряд заходів, серед яких:

1) запровадження ефективних механізмів внутрішнього контролю, підвищення прозорості фінансових потоків та декларування доходів працівників митних органів, а також посилення відповідальності за корупційні правопорушення. Розробка та впровадження дієвих каналів зворотного зв'язку для повідомлень про корупцію;

2) повноцінне впровадження електронного декларування, інтеграція інформаційних систем митниці з іншими державними органами (зокрема, податкова, прикордонна служба), розвиток систем управління ризиками на основі штучного інтелекту та великих даних, а також максимальне скорочення фізичного контакту між бізнесом та працівниками митниці;

3) активне впровадження норм та стандартів Митного кодексу ЄС, адаптація українських митних процедур до європейських вимог, зокрема, у частині спільних транзитних процедур та взаємного визнання уповноважених економічних операторів;

4) підвищення рівня заробітних плат працівників митних органів до конкурентного рівня, запровадження прозорої системи кар'єрного зростання, постійне навчання та підвищення кваліфікації персоналу, впровадження кодексу етики та професійної поведінки;

5) модернізація пунктів пропуску, оснащення сучасним обладнанням для контролю (сканери, рентген-установки), забезпечення належних умов праці для працівників митних органів;

6) регулярний діалог з представниками бізнес-спільноти, врахування їхніх пропозицій та потреб при розробці та впровадженні нових регуляторних актів, створення ефективних механізмів для вирішення спірних питань та розгляду скарг;

7) активне залучення міжнародної технічної допомоги та експертизи для впровадження найкращих практик, обмін досвідом з митними службами країн ЄС та інших розвинених держав.

Передбачається, що реалізація цих пропозицій дозволить Україні побудувати сучасну, ефективну та прозору митну службу, яка відповідатиме європейським стандартам, сприятиме економічному розвитку країни та посилить її інтеграцію до світової економічної спільноти.

Література:

1. Щодо проекту Концепції модернізації та розвитку митної служби України до 2011 року: лист Державної митної служби України від 17.05.2003 р. № 11/1-24-7554-ЕП. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v7554342-03#Text>

2. Дорофеєва Л. М. Європейський вектор розвитку української митниці : монографія. Дніпро. УМСФ. 2019. 448 с. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3509/1/%d0%94%d0%be%d1%80%d0%be%d1%84%d0%b5%d1%94%d0%b2%d0%b0%20%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f.pdf>

3. Доротич С. І. Механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог: дисс. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. С. 89–90.

4. Ніколайчук О. Цифровізація як ключовий тренд євроінтеграції української митниці. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3786333-cifrovizacia-ak-klucovij-trend-evrointegracii-ukrainskoi-mitnici.html>

5. Слободян В.В. Моделі організації митної служби України за роки незалежності: переваги та недоліки. *Приазовський економічний вісник*. . URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/5_22_ukr/4.pdf